

"Runer" – Lærervejledning

Før læsningen

Individuel opgave

Klassen starter med en individuel opgave, hvor eleverne først selvstændigt udarbejder en brainstorm med titlen: "Runer". Herefter deler de deres brainstorm med en sidemakker.

"Mindmeister" på SkoleTube kan med fordel anvendes til opgaven.

Undervejs i læsningen

"Runer" er inddelt i tre dele:

Del 1 består af de første syv kapitler fra side 4-17.

Del 2 består af de næste fem kapitler fra side 18-27.

Del 3 består af de sidste otte kapitler fra side 28-43.

Til de tre inddelinger er der udarbejdet en række arbejdsspørgsmål, der kan findes i elevaktiviteterne. Der er afsat to lektioner til læsning af hver del samt arbejdet med opgaver.

Efter læsningen:

Opsamlende lærerstyrede spørgsmål:

Man kan med fordel samle op på elevarbejdet efterfølgende ved at stille de lærerstyrede spørgsmål. Der er udarbejdet lærerspørgsmål til alle tre dele.

Opsamlende lærerstyrede spørgsmål til del 1

- Hvorfor tror I, at runerne med årene ændrede sig og fik nye former?
- Hvad skulle de nordiske stormænd bruge runerne til?

- I har arbejdet med et spørgsmål, som handlede om, på hvilke genstande runerne blev skrevet. Hvorfor tror I netop det var sådanne genstande og kunne I forestille jer andre genstande, runerne kunne være skrevet på?

Opsamlende lærerstyrede spørgsmål til del 2

- Hvorfor stiger behovet for bydannelse og store bygningsværker i vikingetiden?

Opsamlende lærerstyrede spørgsmål til del 3

- Hvorfor har vikingerne efterladt sig spor i form af runer der, hvor de rejste hen?
- Hvordan efterlader vi spor i dag?
- Vikinger og runer er blevet et symbol på Danmark. Hvad tænker I om det? Er I enige?

Aktiviteter:

De følgende aktiviteter kan der med fordel arbejdes med i grupper. Aktivitet 3 skal gennemføres i større grupper, gerne hele klassen.

Aktivitet 1

På dansk har vi i princippet en uanet mængde af ord. Mange kommer til, og nogle forsvinder. Især i nyere tid har vi hentet, og henter, mange nye ord fra det engelske sprog. På side 18 hører vi om de første konger i Danmark. Ordet "konge" stammer fra oldengelsk og finder sin vej til det danske sprog i vikingetiden. Med en funktion opstår behovet for en titel eller en betegnelse.

"Konge" er et låneord i det danske sprog. Et låneord defineres som et ord, der først er hentet fra et sprog og derefter er blevet indarbejdet i et andet. På dansk er under 1% af vores ord låneord.

Prøv at undersøge andre låneord i det danske sprog. Eleverne kan finde eksempler ved at søge på <https://sproget.dk>

Var der nogle ord, eleverne undrede sig over og kunne de se et mønster, hvor låneordene fra særligt middelalderen kom fra?

Aktivitet 2

Et symbol er noget, der kan stå i stedet for eller erstatte noget andet. Dette andet kan være handlinger, genstande eller steder. Et symbol kan også forestille følelser, bevægelser og ideer.

Fra vikingetiden er runer og vikingernes handlinger blevet til symbolske fortællinger om Danmark (side 42).

Hvilke andre symboler, symbolske handlinger og -steder fra danmarkshistorien er med til at fortælle om Danmark? Eleverne kan eksempelvis tænke på vores flag, store sportsbegivenheder eller området omkring grænsen til Tyskland (f.eks. Dybbøl Mølle, Dybbøl Skanser).

Aktivitet 3

På side 14 hører vi om, at langt de fleste danskere var analfabeter. De kunne hverken læse eller skrive. Men derfor blev der sunget sange og fortalt historier alligevel. Teksterne blev husket udenad og sunget og genfortalt gennem generationer.

Nu skal eleverne i større grupper, måske hele klassen, lege nogle lege, hvor de skal lytte, læse og bruge deres hukommelse og måske erfare, at det ikke altid er lige nemt.

- "Hviske-leg". Eleverne står i en rundkreds. En elev starter med at hviske en kort sætning i øret til sidemanden, som derefter hvisker sætningen videre til den næste. Sådan vandrer sætningen hele rundkredsen rundt. Den sidste elev siger sætningen højt. Mon det er den samme ordlyd, sætningen nu har?
- Find en dansk børnesang, f.eks. Mariehønen Evigglad, og print teksten ud. Hver elev får en bid af sangteksten, som de skal huske udenad. Eleverne synger herefter hele sangen sammen og når den tekstbid, eleven har memoreret, bliver sunget, skal han eller hun træde frem.
- Når vi hjælpes ad, får vi løst vores opgaver hurtigere og måske også bedre. Hvis vi sammen skal genfortælle en historie, er vi mange til at huske ord og handlinger. Vigtige detaljer og afgørende pointer går ikke tabt. I denne leg står eleverne i en rundkreds med hinanden i hænderne. Eleverne har taget deres sko af, men har lagt en af deres sko i midten af rundkredsen. Nu går legen ud på, at eleverne skiftes vis henter en sko, husker og finder

ejermanden og afleverer skoen – uden at give slip på hinandens hænder eller sige noget. Kan de huske, hvem der ejer hvilke sko? Og lykkes det at få afleveret alle skoene til de rette ejermænd?

Opfølgning/Evaluering

Klassen afslutter forløbet med at færdiggøre deres brainstorm med titlen: "Grundloven" fra starten af forløbet.

Tværfaglige forløb:

De tværfaglige forløb fungerer udelukkende som oplæg til aktiviteter og de nævnte fags færdigheds- og vidensområder er ikke nødvendigvis medtænkt.

Dansk:

På side 24 læser eleverne om sagaer og sagn. I dansk kan eleverne læse eksempler på islandske sagaer, f.eks. "Gunløgs saga", der kan lånes på flere af landets CFU-samlinger.

Billedkunst

Runer blev skrevet mange steder; på smykker, våben, runepinde, på vægge og sten. De er alle litterære spor, der kredser om et konkret budskab. Runealfabetet danner udgangspunkt for en kreativ opgave, hvor eleverne skal efterlade sig spor i runer rundt om på skolen. Hvad vil eleverne fortælle om skolen, er der særlige steder eller genstande, der skal beskrives? Runeteksten skal udsmykkes, eventuelt med vikingetidens særprægede ornamentik.

"Runer" - Elevaktiviteter

Før du læser:

Individuel opgave

Inden du starter med at læse i denne bog, skal du først lave en brainstorm over, hvad du allerede ved om runer. Tag et A4-papir eller brug programmet "Mindmeister" på skoletube.dk.

I midten skriver du ordet "Runer". Du skal gemme din brainstorm, da du skal bruge den senere.

Pararbejde - Gennemgang af brainstorm

Vis din sidemakker din brainstorm. Er der ligheder og forskelle mellem dem? Bed din sidemakker forklare de ting, som du ikke selv havde med på din brainstorm. Herefter skal I bytte roller og du skal forklare din sidemakker om de ting du har med, som din makker ikke har.

Imens du læser:

Nu skal du alene eller i en gruppe arbejde med spørgsmål til bogen. Bogen er opdelt i tre dele og der er spørgsmål til hver del.

Del 1:

Består af de første syv kapitler fra side 4-17

Svar på følgende spørgsmål:

Hvem var Harald Blåtands forældre? (side 4-5)

Hvorfor er Harald Blåtand og hans forældre så vigtige, når vi skal forstå runer i Danmark? (side 4-5)

Hvad kan vi lære af at læse runer? (side 6-7)

Hvem styrede landsbyen? (side 8-9)

Hvad skete der med landbruget i jernalderen? (side 8-9)

Prøv om du kan skrive dit eget navn med runealfabetet *futhark* (side 12-13)

På hvilke genstande blev runer skrevet (side 14-15)

Det hedder ikke "at skrive" runer, men at runer (side 16-17)

Hvem var HlewagastiR HoltijaR? (side 16-17)

Del 2

Består af de næste fem kapitler fra side 18-27

Svar på følgende spørgsmål:

Hvilken titel havde dem, der bestemte i Danmark i vikingetiden? (side 18-19)

Hvad skete der med runerne i vikingetiden? (side 18-19)

Hvilken funktion havde runestenene? (side 22-23)

Hvad kan sagaer og sagn lære os i dag? (side 24-27)

Del 3

Består af de sidste otte kapitler fra side 28-43

Svar på følgende spørgsmål:

Hvorfor rejste vikingerne på togt? (side 28-29)

Hvorfor lod Harald Blåtand sig døbe? (side 30-31)

Hvilket skriftsprog kommer til Danmark i slutningen af 900-tallet? (side 30-31)

Hvorfor forblev runerne med at være en del af det danske skriftsprog i middelalderen? (side 32-33)

Hvilke funktioner havde runepindene? (side 34-37)

Hvilken funktion havde et mærkat? (side 36-37)

Hvad opfinder Johann Gutenberg i 1400-tallet og hvad betød det for runeristningen? (side 38-39)

Efter du har læst:

Opfølgning

Tag din brainstorm frem igen. Nu skal du skrive videre på din brainstorm med alt det nye, du har lært. Tilføj nye emner til din brainstorm.

*Elevopgaverne er udarbejdet af Christian Arnth Jørgensen og Ditte Gormsen
fra FALIHOS – Foreningen af lærere i Historie og Samfundsfag*